

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Жанна Осмонова
Университет	: Кыргыз – Түрк “Манас” Университети
Институт	: Коомдук илимдер Институту
Бөлүмү	: Экономика бөлүмү
Ишгин сыпаты	: Магистрдик диссертация
Беттердин саны	: XIX + 120
Бүтүрүү датасы	: 15/05/2012
Илимий жетекчи	: Э.и.к, Доцент Жыпар Айтуганова

Кыргызстандагы азык-түлүк проблемаларын чечүүдөгү мамлекеттик саясат

Теманын актуалдуулугу. “Азык-түлүк коопсуздугу-улут саламаттыгынын кепилдиги”. Күнүбүздөгү актуалдуу маселелердин бири бул- калкты азык-түлүк менен камсыздоо эсептелет. Адам баласы жаралгандан бери күрөшүп келе жаткан ачкачылык көйгөйү 21 кылымда да өз позициясын бербей келүүдө. Кыргызстанда да азык-түлүк маселеси кызуу талкууланганы менен дагы деле болсо чечилбей келет. Ошондуктан бул диссертациялык иш үчүн тандалып алынган темада- дүйнөлүк масштабдан тартып өзүнчө региондорду кучагына алган азык- түлүк коопсуздугунун актуалдуулугу, глобалдык чен-өлчөмдө каралышы, талкууланышы, анализденүүсү жана керектүү иш- чаралардын алынышы керектиги каралат.

Проблеманы изилдөө деңгээли. Бул проблема экономика илиминин белгилүү окумуштуулары Борбордук Азияда Я.А. Аубакировдун, А.К. Кошановдун, Г.А. Калиевдин, Э.А. Акрамовдун, Р.К. Рахимовдун, Т.К. Койчуевдин, Ж.С. Лайлиевдин, А.У. Орузбаевдин, К.А. Абдымаликовдун, М.Б. Балбаковдун, Ш.М. Мусакожоевдин, К.А. Атышевдин, К.И. Идиновдун, Ж.М. Батыркановдун, Ж.С. Жаиловдун, Ж. Жумабаевдин ж.б. эмгектеринде теория – методологиялык жактан иштелип, жарыкка чыккан. Бирок жогоруда бышып жетилген азык-түлүк маселелери канчалык изилденсе да системалык анализге жана оптималдуу

чечимдерге муктаж. Мында, алдыга коюлган тапшырма Мамлекетибиздеги калктын азык түлүк нормаларын изилдеп ага баа берип, регионалдык концепцияларды иштеп чыгуу жана анын негизинде маселенин түздөн-түз регионалдык деңгээлде чечилүүгө тийиш болуусу. Эгер ар бир региондо азык-түлүк камсыздалса, алардан куралган мамлекетте да токчулук жана жетишгүүлүк өкүм сүрөт.

Изилдөөнүн максаты. Негизги көңүл азык түлүктү камсыздоо боюнча мамлекеттик иш чаралар, бул жаатта жүргүзүлдүп жаткан саясат, ошондой эле региондун социалдык-экономикалык, континенталдык, жаратылыш өзгөчөлүктөрү, жашоо структурасы жана шарты сыяктуу өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен региондун азык-түлүк коопсуздук деңгээлин баалоо жана өлчөө, ошондой эле ага болгон микро жана макро чөйрөлөрүнүн мүнөзүн аныктоо, калкынын азык-түлүккө экономикалык жактан ээ болуунун динамикасына таасир берген факторлорду белгилөө жана Кыргыз Республикасынын региондорунун өзүн-өзү айыл-чарба өндүрүшү менен камсыздоо деңгээлин аныктоо жана тамак-аш менен камсыздоонун оптималдык жана приоритеттик башкаруу багыттарын анализдөө эсептелет.

Азык-түлүк коопсуздугу, азык-түлүк камсыздуулугунун стабилдүү болушун гарантиялоо менен азык-түлүк коопсуздугунун көз карандысыздыгын камсыздаган айыл-чарба, мал чарбачылыктын өндүрүш көлөмүн толтуруу, калыбына келтирүү- ар бир мамлекеттин экономикалык өнүгүү концепциясынын негизги багыттарынан бири болуп эсептелет. Ошондуктан азык-түлүк коопсуздугун камсыз кылуу бул – адам баласынын бар болушуна, татыктуу жашоосуна жана бакубат өмүр сүрүшүнө карата мамлекет тарабынан калк үчүн аткарыла турган негизги парз. Мамлекеттин экономикалык өнүгүү концепциясында азык-түлүк саясатынын негизги багыттарынын бири болуп - азык-түлүк коопсуздугу менен камсыздуулугунун стабилдүү болушун гарантиялоо менен азык-түлүк коопсуздугунун көз карандысыздыгын камсыздаган айыл-чарба, мал чарбачылыктын өндүрүш көлөмүн толтуруу, калыбына келтирүү, экспортко кетип жаткан сырьелорду кайра иштетүү өнөр

жайын өнүктүрүү, элдин социалдык-экономикалык абалын жакшыртуу эсептелет.

Кыргызстан тоолу агрардык өлкө болуп эсептелет. Ошондуктан азыркы бышып жетилген азык-түлүк коопсуздугунун маселелери, мамлекет тарабынан системалык анализге жана оптималдуу чечимдерге муктаж. Мында, алдыга коюлган тапшырма регионалдык концепцияларды иштеп чыгуу жана анын негизинде маселенин түздөн-түз регионалдык деңгээлде чечилүүгө тийиш болуусу. Эгерде өлкөдөгү ар бир регион өзүн өзү азык-түлүк коопсуздугу менен камсыздаса, алардан куралган мамлекетте да токчулук жана жетишпүүлүк болушуна шарт түзүлөт. Ошондуктан мамлекет тарабынан өлкөнү азык-түлүк коопсуздугу менен камсыз кылуу – бул, жарандардын татыктуу жашоосун, керектүү өлчөмдө жана экономикалык жактан ыңгайлуу баада тамак аш алуу жөндөмүн, социалдык-экономикалык жактан бактылуу өмүр сүрүшүнө карата, калк үчүн аткарыла турган негизги милдеттердин бири болуп саналат.

Диссертациялык изилдөөнүн биринчи бөлүмүндө азык-түлүк проблемасынын түшүнүгү жана маңызын, ачкачылык, жетишсиз тамактануу, анын ден соолук жана экономика үчүн таасирин, өнүккөн өлкөлөрдүн азык-түлүк проблемасын чечүү саясатын, ашыкча тамактануу жана генно-модифицирленген тамак-аш сыяктуу суроолорго жооп изделет.

Диссертациянын экинчи бөлүмүндө болсо, Кыргыз Республикасынын экономикасын өнүктүрүү жана азык-түлүк коопсуздугун камсыздоо маселелерин, Кыргыз Республикасынын социалдык-экономикалык абалын, азык-түлүк менен камсыз болуу абалын, азыркы шарттардагы азык-түлүк саясатын, мамлекетте негизги азык-түлүккө болгон баа динамикасын, Кыргызстанда жетишпүү тамактануунун экономикалык пайдасын анализдер жасалат.

Үчүнчү бөлүмдө болсо, Кыргыз Республикасынын азык түлүк проблемасын чечүүдө айыл чарбанын өнүшүнүн ролун, анын Кыргызстанда болгон потенциалын карап, азык түлүк проблемасын чечүү боюнча сунуштар берилет.

ÖZ

Yazar	: Janna Osmonova
Üniversite	: Üniversite Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilim Dalı	: İktisat Bölümü
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: XIX + 120
Mezuniyet Tarihi	: 15/05/2012
Tez Danışmanı	: Doç.Dr. Cıpar Aytuganova

KIRGIZİSTAN'DAKİ GIDA PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜNDE DEVLET POLİTİKASI

Modern ekonomik ve sosyal ilişkilerin en önemli sorunlarından biri, gıda sorunu olmaya devam etmektedir. Gıda problemleri çözülmeksizin iktisadi büyümenin olması, siyasi ve sosyol istikrarın ülkede yaşaması mümkün değil. Dünyada gıda olmaksızın insan yaşamı da olmaz.

Tez için seçilen konuda günümüzdeki önemli meselelerinden biri olan ülkemizdeki gıda güvenliğini sağlama problemleri gözden geçirildi. İnsan oğlunun yaratılışından beri açlıkla mücadele veya yetersiz beslenme 21 yüzyılda da hala kendi pozisyonunu vermemekte. Dünyada 6.9 milyar insanın 1 milyardan fazlası aç ve beslenme yetersizliği ile karşı karşıyadır. Önceki seneye göre bu rakam 98 milyona azalmasına rağmen tatmin edici eksilme değildir. Bugünlerde 925 milyon insan aç kalmaya devam etmektedir

Çalışmamızda Kırgız Cumhuriyeti'nin vatandaşlarının önemli problemlerinden biri olan gıda güvenliğinin bugünkü durumu tartışıldı, analizi yapıldı ve bu konuda mevcut problemleri çözmek için ne gibi önlemler alınması gerektiği incelendi.

Kırgızistan dağlı tarımsal ülke olarak tanınmaktadır. O yüzden günümüzdeki gıda güvenliğini sağlama meseleleri, devlet tarafından sistemli analiz edilmesine ve optimum çözümlere ihtiyaç duymaktadır. Yani öne koyulan hedef , bölgesel anafikirleri ortaya atmak ve onları esas alarak meselenin doğrudan bölgesel derecede çözülmesine

bağlamak. Eğer ülkede her bir bölge, kendi gıda güvenliğini sağlasa, onların esasında kurulan devlet içinde bolluk ve beslenme gibi olumlu etkiler oluşacaktır.

Tezimizin ikinci bölümünde ise Kırgızistandaki gıda güvenliğinin durumu, halkın sosyal-ekonomik durumu, ülkede uygulanan ekonomik onun içerisinde gıda politikası, günümüzde gıda alanında yapılan çalışmalar, gıda alanındaki Kırgızistan Milli Statistik komitesi tarafından verilen vergilerle analiz yapıldı. Analizimizin sonucunda, halkın aldıkları gelir düzeyi düşük olduğu , onun büyük kısmı yemek için harcılandığı, ülkede her 5 kişi açlıkta yaşam sürdürdüğü, yemeklerin uluslar arası düzeye denk gelmediği, kısaca ülkede gıda sorunu var olduğu daha bir defa tespit edildi. Tezimizin üçüncü bölümünde ise Kırgızistan en önemli ekonomik dallarının birisi olan tarım sektörünün gıda probleminin çözmedeki yeri, ülkedeki tarım potansiyeli, günümüzde bu sektörün problemleri incelenmiştir ve gerekli görülen tavsiyeler sunulmuştur.

Devlet tarafından ülkenin gıda güvenliğini sağlamak – vatandaşların refah yaşamı için, gerekli ölçüde ve iktisadi yandan uygun fiyatta gıda mallarını alma imkanı ve sosyal-ekonomik yandan mutlu hayat geçirmesini sağlamak, halk için yapacağı ana görevlerinden biri olarak tanımlanmakta .

Devletin iktisadi büyüme ana fikrinin esas doğrultularından biri – gıda güvenliğini sağlamada sabit olmasında garanti vermekle , ülkedeki gıda güvenliğinin bağımsız olmasını sağlayan tarım sektörünün ve hayvancılık sektörünün üretim kapasitesini arttırmak, onu düzene sokmak, dışarıdan gelen ithal mallarının yerini ithal-ikame mallarıyla doldurmak, ihracata gitmekte olan hammadelerin yeniden işletim sanayisini geliştirmek, halkın sosyal-ekonomik durumunu iyileştirmek gerekir. Ürün güvenliğini sağlamak insanlığın var olmasına değerli ve sağlam yaşam sürmesi için halka karşı devletin uygulaması gereken asıl görevdir. Tez çalışmamın yürüşünde Kırgızistandaki gıda durumunu inceleyerek bu sorulara yanıt vermeye çalışılacaktır.

АБСТРАКТ

Автор	: Жанна Осмонова
Университет	: Кыргызско-Турецкий Университет имени “Манаса”
Институт	: Институт Социальных Наук.
Отделение	: Экономика
Вид работы	: Магистерская диссертация
Количество страниц	: XIX + 120
Дата окончания	: 15/05/2012
Научный руководитель	: К.э.н. Доцент Жыпар Айтуганова

Государственная политика Кыргызстана в решении продовольственных проблем

Одной из важнейших проблем современных экономических и социальных отношений продолжает оставаться продовольственная проблема. Обеспечение населения планеты продовольствием в достаточном количестве и ассортименте представляет сложную проблему, включающую комплекс вопросов производства продовольственной продукции, конъюнктуры национального и мирового продовольственных рынков, конкурентоспособности и платежеспособности страны, уровня доходов и структуры питания населения, социальной политики государства.

Продовольственная безопасность Кыргызстана заключается в том, чтобы обеспечить физическую и экономическую доступность продовольствия для населения в количестве, необходимом для ведения активного и здорового образа жизни. Она является важным фактором социальной стабильности общества и жизнеобеспечения страны.

Вопрос обеспечения продовольственной безопасности для Кыргызстана в последние годы приобретает актуальное значение и его решение правительство определило в качестве одной из главных своих задач.

За последние три года в этом направлении предприняты активные меры, в 2008 году принят Закон «О продовольственной безопасности», правительство

утвердило «Программу обеспечения продовольственной безопасности на 2009-2015 годы», которая была разработана соответствующим министерством, а сельским товаропроизводителям оказывалась поддержка для проведения весенне-полевых работ в виде товарных кредитов на льготной основе. В число 9 видов жизненно важных продуктов питания, определенных в Программе, входят хлеб и хлебопродукты в пересчете на зерно, мясо, овощи, растительное масло, картофель, молоко, плоды и ягоды, сахар, яйца.

По линии ряда международных финансовых институтов и организаций, в том числе Всемирного банка, Всемирной продовольственной организации (ФАО) ООН, Агентства США по международному развитию (ЮСАИД) реализованы и продолжают работать проекты по улучшению качества семян и обеспечению ими крестьян, по эффективному ведению полеводства и животноводства, в том числе по улучшению плодородия почвы, использованию земель и пастбищ, обеспечению ветеринарными препаратами и витаминами животных. Но для решения продовольственной проблемы, важно понять пути её возникновения и конечный результат. Многие примеры мировой продовольственной проблемы связываются с высоким уровнем инфляции, когда отстающие в инфляционной гонке группы людей становятся жертвами голодной смерти. Таким образом, предупреждение жёсткой и неравномерной инфляции является важной частью политики, направленной на достижение продовольственного обеспечения. Забота об этом должна дополняться стремлением избегать значительного уровня безработицы. Немаловажную роль играет взаимозависимость между макростабильностью и продовольственной стабильностью. Важно выработать соответствующе широкий взгляд на экономические процессы, порождающий голод и смерть, по-прежнему убивающий и разрушающий жизнь миллионов людей. Таким образом, необходимо правильно оценить приведенные выше формы экономической взаимозависимости, с тем, чтобы окончательно устранить варварские явления продолжающейся продовольственной проблемы в Кыргызстане и это является целью нашей диссертационной работы.

ABSTRACT

Author : Janna Osmonova
University : Kyrgyzsko-Turkish University of a name "Manas"
Institute : Institute of Social sciences.
Branch : Economy
Kind of work : The Thesis
Quantity of page : XIX + 120
Expiry date : 15/05/2012
Curator : Cand.Econ.Sci. Dr. Zhypar Ajtuganova

PUBLIC POLICY IN KYRGYZSTAN IN SOLVING FOOD PROBLEMS

In 2009, more than 1 billion people went undernourished — their food intake regularly providing less than minimum energy requirements — not because there isn't enough food, but because people are too poor to buy it. At least 30% of food goes to waste. Although the highest rates of hunger are in sub-Saharan Africa — tracking closely with poverty — most of the world's undernourished people are in Asia.

One of the important issues of today with the thesis topic chosen for the problems of providing food security in the country were reviewed. Since the creation of human beings struggling with hunger or malnutrition in the 21st century still do not give their position. 6.9 billion more than 1 billion people around the world are faced with hunger and malnutrition. Although this figure is 98 million, a decrease in the previous year's results are not satisfactory decay. Nowadays, 925 million people remain hungry

In our study, which is one of the important problems of the citizens of the Kyrgyz Republic discussed the current status of food security, analysis was performed, and what measures to solve existing problems in this regard should be investigated.

Kyrgyzstan as a country known for mountain agriculture. Therefore, ensuring the food safety issues of today by the state system needs to be analyzed and the optimum solutions. In other words, the target laid out, and throw them on the basis of the regional idea for resolving the issue directly connect to the regional level. If a region in the

country with its own food safety sađlasa, established on the basis of their positive effects, such as within the state shall consist of the abundance and feeding.

By the State to ensure food security in the country - welfare of the citizens for his life, to the extent necessary and the possibility of receiving food and goods at fair prices while economic and social-economic hand to spend a happy life, is defined as one of the main tasks for the public will.

One of the main directions of economic growth in the state anafikrinin - being hard to provide food security to provide guarantees, to be independent of the country's food security, increase the production capacity of agricultural sector and livestock sector, streamline it, import-substitution goods from abroad to fill its place of imported goods, raw materials bound for export re-operation to develop industry, improve people's social-economic situation that exists gerekir.Ürün ensure the security of valuable and robust life of humanity against the people of the state should implement in order to maintain the original task.